

การเปรียบเทียบจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดของเพลโต
Comparative Study on the Ethics in Theravada Buddhism
With The Ethical Concept of Plato

พระครูปริยัติธรรมวงศ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบหลักจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดของเพลโต มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบทัศนะต่อธรรมชาติของโลกและชีวิต เป้าหมายของชีวิต หรือการมีชีวิตที่ดี มาตรฐานทางศีลธรรม และสังคมการเมืองที่ดีตามหลักจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และแนวคิดของเพลโต เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ทั้งสอง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และผลงานของเพลโต ที่มีผู้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า จริยศาสตร์ทั้งสองได้รับการยกย่องทั่วโลกว่า “เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่ว” มีทั้งความเหมือนและความต่าง พระพุทธศาสนาเถรวาท เห็นว่า ธรรมชาติมีความเป็นระเบียบตามจิตนิยามและกรรมนิยาม มนุษย์เป็นศูนย์กลางปัญหาและปัญญาชีวิตที่ดี เรียกว่า นิพพาน ซึ่งจะบรรลุได้ด้วยกฎศีลธรรม แนวคิดสังคมการเมืองที่ดี เน้นการอยู่ร่วมกันโดยธรรม และมองการเมืองเป็นการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ทุกคน ผู้ปกครองจึงต้องดำรงตนในศีลธรรม สังคมการเมืองที่ดีต้องยึดประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์อนาคต และประโยชน์สูงสุด

เพลโต เห็นว่า ธรรมชาติมีแบบความยุติธรรม ความยุติธรรมในสังคมเข้าใจได้ ชีวิตที่ดี เรียกว่า การทำหน้าที่ตามศีลธรรม เกณฑ์ตัดสินความดีต้องวางอยู่บนพื้นที่กลมกลืนกันของคุณธรรม ๔ ด้าน คือ ปัญญา ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ ความยุติธรรม คุณธรรมทั้ง ๔ ใช้ปกครองสังคมและปัจเจกชนให้จิตใจได้รับการขัดเกลาจากความเมตตา ความกรุณา จนอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ แนวคิดสังคมการเมืองที่ดีจะให้ความสำคัญกับการแบ่งงานตามความถนัด ความสามารถ และการจัดตั้งองค์กรที่มีส่วนร่วมทางสังคมนั้น รัฐต้องเป็นผู้ให้การศึกษแก่คนในระบบการเมืองที่ดี เพื่อการพัฒนาจิตของมนุษย์ สังคมการเมืองที่ดีต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีภาระต่อกันภายใต้กติการาชาปราชญ์

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ปรัชญาทั้งสอง มีส่วนคล้ายคลึงกันคือ (๑) เจตนาและเหตุผล (๒) เสรีภาพการใช้เหตุผล และ (๓) คุณธรรมบุคคลและสังคม ซึ่งจะแสดงกฏศีลธรรมออกมาผ่านพฤติกรรม โดยจะเน้นการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของมนุษย์ที่ต้องทำหน้าที่พึ่งพากันและกันเป็นหลัก และมีประเด็นความแตกต่างกันคือ (๑) ระดับของความคิด (๒) เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ และ (๓) คุณค่าที่เป็นผลจากเกณฑ์การตัดสินความคิดที่มีต่อปัจเจกบุคคล ต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ

คำสำคัญ: การเปรียบเทียบจริยศาสตร์

Abstract

The purposes of this research Comparative Study on the Principle of Ethics in Theravada Buddhism with The Ethical Concept of Plato aimed to examine ethics in Buddhism and in Plato's concept and to compare them. The main topics focused in this study are about the attitudes towards the natural world and life; the goal of life or better life; and moral standards of political and social good. These studies is a qualitative research based on the study of Buddhist scriptures, Tripitaka scriptures, latter scriptures, academic Buddhism, the translation of Plato and relate research, the findings, presented in descriptive analysis form are as the follows;

The two concepts in intercultural philosophy is regarded worldwide as “a value-ethical criteria of good and bad”. Their criteria of the ethical judgment are similar in some and difference in others. The system of ethics in Theravada Buddhism has stable popularity based on the belief that nature is already regularly organized but it turns disorganized by a mental disorder which cause undesirable actions Human life is control to numerous suffering and intellectual knowledge to benefit welfare of the accurate lifestyle. The ultimate aim of human life is the state of bliss called ‘Nirvana’. One can achieve it though an understanding of the value of moral virtues. Good society and politics focus on living together under moral principle. Buddhist governors live in virtues, a Buddhist political organization allocates benefits fairly to all parties of the public; and goal political society provides currant benefit, future benefit and the liberation of mind

Plato states that nature has its own justice; and social justice must be understandable. Good life is to live under the rule of moral responsibilities. Ethical judgment criteria are to base on 4 types of harmonious virtue: (1) wisdom, (2) bravery, (3) moderation and (4) justice. These 4 virtues are considered as merit's to educate people both individually and socially through mercifulness and generosity and, in turn, enable them to live together in peace. Regarding goal society and politics, Plato's concept focuses on the division of labor by aptitude and ability. To establish a participatory social organization, the state must educate people to live spiritually and socially under responsibility and under the rule of philosopher kings.

The similarities are found in 3 viewpoints; (1) the intention and the reasons for constituting criteria of justice and virtues, (2) the freedom to rationalize and (3) morals of people and society – which can be observed on the actions of individuals and society the focus is on to develop human potential and quality to live dependently together.

The differences, however, are shown in (1) the level of good and bad, (2) the ultimate goal of life and, (3) the virtues value the impact of the judgment criteria on individuals, society and mankind.

Keyword; Comparative Study on the Ethics

๑. บทนำ

วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการ เราอาจทำได้สองแนวทางหลักๆ ได้แก่ แนวทางแรก คือการศึกษาแนวคิดของพระพุทธศาสนาโดยตรงจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หรืองานวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ทั้งของนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศ เป็นต้น แนวทางที่สอง คือการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของพระพุทธศาสนา กับแนวคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดทางปรัชญาตะวันตก แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เป็นต้น แต่ที่นักวิชาการชาวไทยนิยมทำกันคือ การศึกษาแนวคิดของพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับแนวคิดปรัชญาตะวันตก ซึ่งข้อดีของการศึกษาพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับแนวคิดปรัชญาตะวันตกที่สำคัญคือ การช่วยให้เกิดความคิดที่ชัดเจน (Clear idea) ในแต่ละเรื่อง แต่ละประเด็น เพราะวิธีการทางปรัชญาคือวิธีการที่ทำให้เกิดความคิดชัดเจน แจ่มแจ้ง ด้วยการใช้เหตุผลชักใช้ไล่เรียงอย่างถึงที่สุดเพื่อหาข้อสรุปที่มีเหตุผลที่สุด

หากมองในแง่ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาโลก จริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดทาง จริยศาสตร์ของเพลโต เป็นระบบภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกัน คือยุคสร้างหลักความคิดสากลของโลก (Axial Age ๖๐๐ ปี ก่อน ค.ศ.) เป็นยุคที่เกิดระบบปรัชญา กฎหมาย ศาสนาหลักของโลก เช่น ศาสนา Zoroaster ของเปอร์เซีย พระพุทธศาสนาในอินเดีย ปรัชญากรีก ปรัชญาจีนขงจื้อ ปรัชญาเต๋า ในยุคนี้ศาสตร์เป็นแบบอย่างทางความคิด และเป็นแบบอย่างของบุคคลในอุดมคติ หรือแบบอย่างของมนุษย์ที่แท้ มนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวโดยภาพรวมแล้วยุคนี้คือยุคแห่งการเกิดระบบความคิดแบบตรรกะ ซึ่งระบบความคิดความเชื่อได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างหลากหลาย เช่น เหตุผล อำนาจ เมตตา สงเคราะห์ เป็นต้น

ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกัน โดยเฉพาะการเจาะจงไปที่การเปรียบเทียบภูมิปัญญาทางด้านจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดทางจริยศาสตร์ของเพลโต จะทำให้เราเข้าใจระบบความคิด เหตุผล และคุณค่าของจริยศาสตร์ทั้งสองว่า ทำไมจริยศาสตร์พระพุทธศาสนาและแนวคิดทางจริยศาสตร์ของเพลโตจึงยังคงมีความหมายต่อชีวิตมนุษย์และต่อสังคมโลกมาจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การศึกษาเปรียบเทียบระบบจริยศาสตร์ทั้งสองมีความชัดเจนและเกิดประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ได้จริง ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาเปรียบเทียบในปัญหาสำคัญๆ ในทัศนะของเพลโตและพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓ ประเด็น คือ ๑) ธรรมชาติของโลกและชีวิต ๒) การกระทำทางศีลธรรมและเกณฑ์ตัดสินทางศีลธรรม ๓) การมีชีวิตที่ดีและสังคมการเมืองที่ดี ซึ่งเนื้อหาสาระที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวจะทำให้เราเข้าใจระบบความคิดของจริยศาสตร์ทั้งสองที่ครอบคลุมทั้งมิติสังขธรรมของชีวิต มิติศีลธรรมของปัจเจกชน และมิติศีลธรรมทางสังคม หรือครอบคลุมทั้งทัศนะต่อธรรมชาติของโลกและชีวิต มาตรฐานทางศีลธรรม เป้าหมายการดำเนินชีวิต และระบบศีลธรรมเชิงสังคมที่ตอบโจทย์เรื่องระบบสังคมการเมืองที่พึงประสงค์ ซึ่งจะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีประโยชน์ ควรแก่การจัดทำเป็นเอกสารตำราทางวิชาการเพื่อให้นักศึกษาและผู้สนใจศึกษาค้นคว้าประกอบการเรียนการสอน ในรายวิชาต่างๆ ของสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ และสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อทราบทัศนะต่อธรรมชาติของโลกและชีวิต ตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและเพลโต

๒. เพื่อทราบเป้าหมายของชีวิตหรือการมีชีวิตที่ดี มาตรฐานทางศีลธรรม และสังคมการเมืองที่ดี ตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและเพลโต

๓. เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างในเรื่องดังกล่าว ตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ทั้งสอง

๓. ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดทางจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา เถรวาทกับแนวคิดของเพลโตในประเด็นที่สำคัญต่อไปนี้

๑. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจริยศาสตร์
๒. ปัญหาเรื่องธรรมชาติของโลกและชีวิต
๓. ชีวิตที่ดีและคุณธรรมเพื่อการมีชีวิตที่ดี
๔. สังคมการเมืองที่ดีและเงื่อนไขทางศีลธรรมแห่งสังคมการเมืองที่ดี
๕. ความดีและเกณฑ์ตัดสินความดี
๖. คุณค่าที่เป็นผลจากเกณฑ์ตัดสินความดี

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาจริยศาสตร์และเกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบกับความเห็นของอรรถกถา ฎีกา อรรถกถา และนักคิด นักการศาสนา นักการศึกษาที่มีผลงานด้านวรรณกรรม พร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ศึกษาแนวคิดและเกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ของเพลโต ที่เน้นเรื่องคุณธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา (Wisdom) ความกล้าหาญ (Courage) ความรู้จักประมาณ (Temperance) ความยุติธรรม (Justice) ที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในบทสนทนาในเอกสารทางวิชาการทั้ง ๓ ระยะเวลาคือ

ก) ระยะเวลาแรก ได้แก่ (๑) ลากอส (Lachas) ว่าด้วยความกล้าหาญ (๒) ชาร์มีเดส (Chamides) ว่าด้วยการรู้จักประมาณ (๓) ฮิปเปียส ๒ (Hippias II) ว่าด้วยการทำชั่วโดยเจตนา (๔) โปรแทกอร์ส (Protagoras) ว่าด้วยคุณธรรมคือความรู้และการสอนคุณธรรม

ข) ระยะเวลากลาง ได้แก่ (๑) เมโม (Memo) ว่าด้วยคุณธรรมเป็นเรื่องที่สอนได้ (๒) อุดมรัฐ (Republic) ว่าด้วยรัฐในอุดมคติ

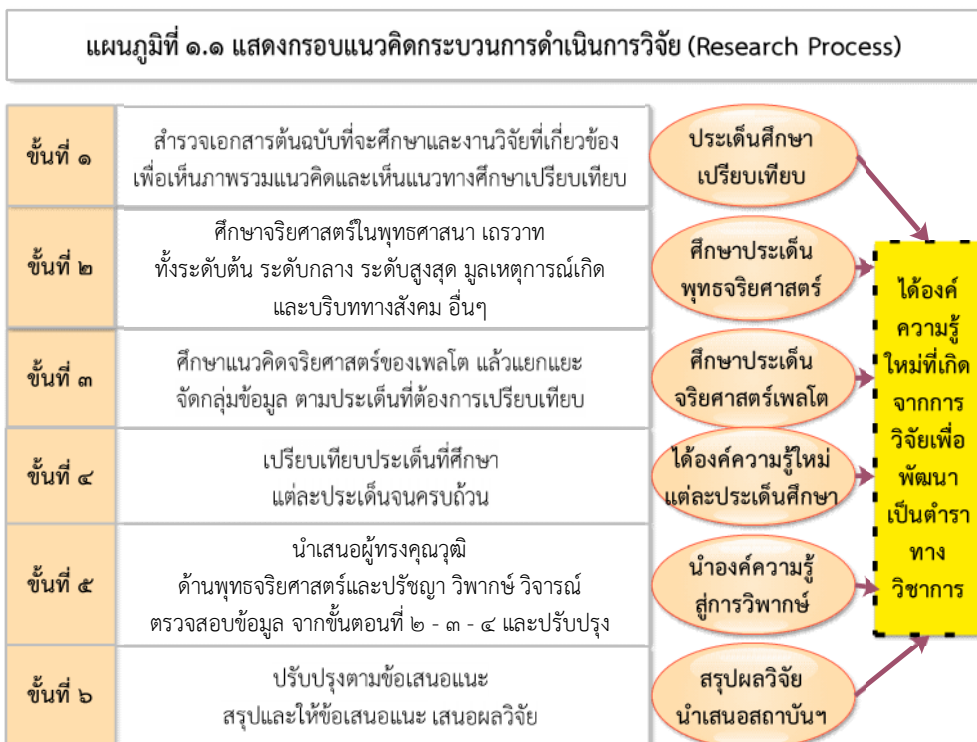
ค) ระยะเวลาหลัง ได้แก่ (๑) ปาร์มินิเดส (Parmenides) ว่าด้วยทฤษฎีมีโนคติ (๒) เธเอเตตุส (Theaetetus) ว่าด้วยความรู้ (๓) โพลิติคุส (Politicus) ว่าด้วยนักปกครองและรัฐ (๔) ฟิเลบัส (Prilebus) ว่าด้วยความสำราญและความดี (๕) กฎหมาย (Law) ขยายความเรื่องอุดมรัฐ

๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบจริยศาสตร์ทั้งสองชุดความคิด

๔. สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

โดยสามารถสรุปภาพรวมขั้นตอนการดำเนินการวิจัยได้ ตามแผนภูมิที่ ๑.๑ ดังนี้

๕. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบจริยศาสตร์ในพระพุทศาสนาเถรวาทกับแนวคิดของเพลโตถือว่าปรัชญาทั้ง ๒ นั้น ได้รับการยกย่องทั่วโลกว่า “เป็นคุณค่าทางจริยศาสตร์ในเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่ว” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนะต่อธรรมชาติของโลกและชีวิต เป้าหมายของชีวิตหรือการมีชีวิตที่ดี มาตรฐานทางศีลธรรม และสังคมการเมืองที่ดี ที่เป็นแนวคิดของทั้งสองปรัชญาว่า มีลักษณะที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างไร โดยสรุปได้ ดังนี้

๑. ทัศนะต่อธรรมชาติของโลกและชีวิตในพระพุทศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโต

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดทางพระพุทศาสนา เห็นว่า มนุษย์ล้วนเกิดจากจริยธรรมของปัจเจกบุคคล หรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ ๓ ประเภท คือ กิเลส กรรม และวิบาก ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นทั้งความดีและความชั่ว ดังนั้น มนุษย์จึงตกอยู่ในวังวนของ “สังสารวัฏ” เรื่อยไปเพื่อให้มวลมนุษย์หลุดพ้นจากวงจรดังกล่าว พระพุทศาสนาเถรวาท จึงเสนอว่า การกระทำของมนุษย์ต้องตั้งอยู่บนฐานของ “ปัญญา” หมายถึง ต้องรู้เท่า

ทันสมัยตามความเป็นจริง การดำเนินชีวิตต้องให้สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งเหล่านั้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า เกณฑ์ตัดสินความดีของมนุษย์ในมุมมองของพระพุทธศาสนา คือ “ปัญญา” ส่วนการที่จะบอกว่า คนดีเป็นอย่างไร พระพุทธศาสนา ตอบว่า ต้องมีคุณธรรม และจริยธรรมทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับศีล ๕ ระดับกุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ จริยธรรมทั้ง ๓ นี้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า “นิพพาน” (ความดีสูงสุด) เป็นสภาวะของจิตที่หลุดพ้นปราศจากความบีบคั้นกดดันของราคะโทสะ และโมหะ อย่างสิ้นเชิง

ส่วนแนวคิดของเพลโต เชื่อว่า “แบบของมนุษย์” ซึ่งเป็นมนุษย์สากลที่อยู่ในโลกแห่งแบบของเพลโต เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว มนุษย์ไม่มีความแตกต่างกันเพราะมี “ความเป็นมนุษย์” แม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างทางกายภาพ แต่สิ่งสำคัญประจำตัวที่มนุษย์ควรจะมี คือ “เหตุผลหรือปัญญา” เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นคนดีมีคุณค่า เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าความเป็นมนุษย์ เพลโตให้ความสำคัญกับเหตุผลและปัญญามากกว่าสิ่งอื่นๆ เนื่องจากเหตุผลมีความหมายครอบคลุมถึงคุณธรรม ความรู้หรือปัญญานั้นเอง คุณสมบัติเหล่านี้จะทำให้เป็นคนดี ซึ่งคนดีตามที่คนของเพลโตต้องประกอบด้วย การมีปัญญา มีความกล้าหาญ การรู้จักประมาณตนเอง และมีความยุติธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นการส่งผลให้มนุษย์ยังเห็นสัจธรรม และเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด (ความดีสูงสุด) ได้ เกณฑ์ตัดสินความดีสูงสุดที่มนุษย์ต้องก้าวไปให้ถึงในทัศนะของเพลโต คือการบรรลุสู่ “โลกแห่งแบบ” ที่เรียกว่า แบบแห่งความดีและความสุขสูงสุด เพราะเป็นสัจธรรมที่คงมั่นนิรันดร์

๒. เป้าหมายของชีวิตหรือการมีชีวิตที่ดี มาตรฐานทางศีลธรรม และสังคมการเมืองที่ดีในพระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโต

๑. เป้าหมายของชีวิตหรือการมีชีวิตที่ดี

จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือสภาพความสุขที่เรียกว่า “นิพพาน” นิพพานจึงเป็นความสุขสูงสุด เป็นความสุขทางจิตที่เกิดจากเจตนาหรือกรรม การกระทำที่เกิดจากจิตใจที่เป็นกุศลดับทุกข์และดับอวิชชาโดยสิ้นเชิง เป็นอิสระโดยสมบูรณ์ เกิดความสะอาด สว่าง สงบ ส่วนความสุขของเพลโตนั้นจะเกิดจากการกระทำตามหน้าที่ เช่น กิจกรรมการต่อเรือ นายช่างผู้ต่อเรือต้องมีความรู้ในวิธีต่อเรือ และต่อเรือได้ดี ก่อให้เกิดความสุขทางใจแก่ตนเองและผู้อื่น

๒. มาตรฐานทางศีลธรรม

เกณฑ์ตัดสินความดี ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม ที่ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการเข้าสู่จุดมุ่งหมายที่เป็นประโยชน์สูงสุด (ความดีสูงสุด) ได้แบ่งเป็น ๓ ระดับ ด้วยกัน คือ (๑) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ศีล ๕ (five precepts) (๒) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และ (๓) เกณฑ์ตัดสินความดีขั้นสูง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ส่วนแนวคิดของเพลโตเชื่อว่า

คุณธรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ที่มีคุณค่า โดย “ความดี” ในปรัชญาของเพลโตมีสองประเภท คือ คุณธรรมของปัจเจกชน และ คุณธรรมของรัฐ ในรูปแบบของคุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ (๑) คุณธรรมแห่งปัญญา (Wisdom) ที่มีเหตุผล (Reasons) หรือเหตุผลของจิตใจ (Reasoning elements) (๒) คุณธรรมว่าด้วยความกล้าหาญ (Courage) ทางจิตใจเป็นตัวของตนเอง (Spirited or Assertive Part) หรือมีเอกลักษณ์, เกียรติ, ศักดิ์ศรีแห่งตน (๓) คุณธรรมว่าด้วยความอดทน ความอดกลั้น (Temperance) และ (๔) คุณธรรมว่าด้วยความยุติธรรม (Justice) แนวความคิดเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโต เพลโตเชื่อว่า คนเราอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความรัก ความเมตตา ย่อมสามารถลดความรุนแรง ความกระทบกระทั่งลงได้ด้วยระบบทางจริยธรรมที่เอื้ออำนวยให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุขได้ เพลโตเชื่อว่า ผู้มีความดีดำเนินสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับแบบหรือมโนคติของเขานั้น จะต้องพัฒนาความดีของตนให้เกิดขึ้นตั้งแต่ความดีระดับต่ำ จนไต่เต้าขึ้นไปสู่ระดับความดีสูงสุดได้

๓. สังคมการเมืองที่ดี ในแนวคิดทั้ง ๒ ระบบ ทั้งพุทธศาสนาเถรวาทและเพลโต เน้นการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพของมนุษย์ด้วยกัน โดยเพลโตเน้นหน้าที่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีภาวะ และอยู่ภายใต้กติกาจากราชอาณาจักร ส่วนพุทธศาสนาใช้ธรรมะในการอยู่ร่วมกันในหลายระดับเพื่อความสุข

สรุปได้ว่า เป้าหมายของชีวิตหรือการมีชีวิตที่ดี มาตรฐานทางศีลธรรม และสังคมการเมืองที่ดีตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและของเพลโต เมื่อพิจารณาโดยสาระสำคัญแล้ว พบว่า หลักจริยธรรมสากลนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับ “สัจภาพของมนุษย์” ทั้งใน “มิติปัจเจกภาพ” และ “มิติความเป็นสมาชิกของมนุษยชาติ” ในหลักสิทธิเสรีภาพ ภารดรภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม เป็นหลักการปกป้องผลประโยชน์ของมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมในฐานะที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน ในการเป็นคนดีมีศีลธรรมตามที่ชนะในพระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโต กล่าวคือการเป็นคนดีที่ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ให้ทำความดีด้วยเหตุผลและปัญญาทางคุณธรรมจริยธรรม ความดีสูงสุดหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ ในแนวคิดของเพลโตคือแบบหรือมโนคติ ดังนั้น แบบจึงเป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นความดีสูงสุด หรือ เป็นสัจธรรมสูงสุดที่มนุษย์ต้องบรรลุโดยใช้เหตุผลหรือปัญญาเท่านั้น ซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำตามหน้าที่ของมนุษย์โดยการไตร่ตรอง ไคร่ครวญ พินิจพิจารณาด้วยเหตุผลจึงเป็นความสุขสมบูรณ์ สำหรับเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของพุทธศาสนาเถรวาท มองว่า อะไรคือความดี ความชั่ว ประการแรกให้พิจารณาจากการกระทำนั้นเกิดจาก กุศลมูล หรือ อกุศลมูล แม้ว่าชื่อของกุศลมูล (อโลภะ อโทสะ อโมหะ) จะฟังดูเชิงลบ (ปฏิเสธ) แต่การแสดงตัวอาจเป็นไปได้ทั้งลบและบวก ถ้าความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง อาจแสดงตัวในเชิงปฏิเสธ (เชิงลบ) คือผลักดันให้เรงดวนไม่กระทำชั่วและชักนำให้เราทำดีได้ (เชิงบวก) ส่วนอกุศล คือ โลภ โกรธ หลง เป็นชื่อในแง่บวก

แต่ก็ไม่จำเป็นต้องแสดงออกเชิงบวก อาจแสดงออกเชิงปฏิเสธ (ลบ) เช่น โลกชักนำให้เรา
กระทำชั่ว ในแง่ลบคือโลก ชักนำเราไม่ให้ทำดี (เฉยๆ) ก็ได้ ดังนั้น ความชั่วจึงเกิดจากการ
กระทำชั่วและการไม่กระทำดีนั่นเอง การกระทำดังกล่าว เกิดจากโลก โกรธ หลง คือ อกุศลมูล

๓. เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ทั้งสองนั้น

จากการเปรียบเทียบแนวคิดจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดเพลโต
สรุปได้ดังนี้ คือ

๑. องค์ประกอบ (การตีความหมายของเขตจริยศาสตร์)

ประเด็นที่เหมือนกันของ“ความดี” ตามความหมายของศาสนาตรงกับคำว่า
“บุญ” หรือ “กุศล” ความดีหรือบุญกุศล เมื่อก้าวโดยนัยทางธรรมชาติแล้ว ได้แก่ คุณสมบัติ
ทางจิตใจของมนุษย์ เมื่อก้าวโดยเหตุความดี หรือบุญกุศล คือคุณธรรมเป็นเครื่องชำระจิตใจ
ของมนุษย์ให้สะอาดบริสุทธิ์และผ่องใส และเมื่อก้าวโดยผลของความดีหรือบุญกุศล ได้แก่
ความสุข ที่มนุษย์ได้รับ ตามแนวคิดของเพลโตเรื่องความดี เรียกว่า “คุณธรรม” หมายความว่า
“การปลดปล่อยหรือความหลุดพ้นจากความชั่ว จะมีไม่ได้ถ้าปราศจากการได้มาซึ่งคุณธรรม
ชั้นสูงและปัญญา ปรัชญาของเพลโต สิ่งที่เป็นความดีสูงสุด ได้แก่ มโนคติแห่งความดี (Idea of
the Good) อันเป็นประธานสูงสุดอยู่ในโลกแห่งมโนคติ คุณค่าทางจริยธรรมของมนุษย์เกิดมีขึ้น
ได้เมื่อมีมโนคติแห่งความดีเป็นฐานรองรับ อีกนัยหนึ่งคือจุดหมายสูงสุดแห่งชีวิตของมนุษย์อยู่ที่
การนำวิญญูณกลับคืนสู่โลกแห่งมโนคติ

**ความแตกต่างของความดีในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดของเพลโต
พอจะสรุปได้ ดังนี้**

เรื่องเจตนาและเหตุผลเป็นองค์ประกอบหลักเกณฑ์ตัดสินความดีใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท กับแนวคิดของเพลโต ถือว่า เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำโดย
พิจารณาที่เหตุผลและปัญญาของผู้กระทำเป็นองค์ประกอบหลัก หมายถึงเหตุผลที่ดีและไม่ดี
เป็นการกระทำความดีหรือความชั่ว ถ้าเป็นเหตุผลที่ดีในแนวคิดของเพลโต คือเหตุผลที่เกิด
จากปัญญาที่สำนึกในหน้าที่ มิใช่เกิดจากการมุ่งหวังผลประโยชน์เป็นเงื่อนไขหรือเกิดจากแรง
กระตุ้นทางอารมณ์ต่างๆ แต่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ โดยทำตามเหตุผลและปัญญาของ
ตนเอง ส่วนพระพุทธศาสนาเถรวาท คือเจตนาที่ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนผู้อื่น หมายถึง
เกิดจากเจตนาที่เป็นกุศลมูล ได้แก่ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ เพราะฉะนั้น การตัดสินความ
ดีและความชั่วในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดของเพลโต ถือว่าเป็นเจตนาที่มาจาก
กระทำความดีหรือความชั่ว จึงตัดสินการกระทำที่เจตนาตนเอง

๒. เสรีภาพของการใช้เหตุผล หรือ ปัญญาทางจริยศาสตร์

เสรีภาพในการใช้เหตุผลหรือปัญญาที่สอดคล้องกันของแนวคิดทั้งสองที่มอง
จากเกณฑ์ตัดสินความดีในพระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโต จะเห็นได้ว่า การที่
บุคคลสามารถทำความดีหรือทำตามกฎศีลธรรมได้อย่างสอดคล้องกัน เกิดจากการที่บุคคลใช้

เหตุผลหรือปัญญาของตัวเอง มาพิจารณาการกระทำที่ดีและความชั่ว แสดงให้เห็นถึง เสรีภาพที่บุคคลนั้นเป็นผู้สร้างกฎระเบียบ และปฏิบัติตามกฎที่ตนเองสร้างขึ้น ตาม พระพุทธศาสนาในฐานะที่มีหลักคำสอนแบบอเทวนิยม ถือว่าสิ่งทั้งปวงในโลกนี้เกิดจากเหตุ ปัจจัยในธรรมชาติ(สังสารวัฏ) และเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ ไม่ได้เกิดจากผู้สร้างใดๆ ซึ่ง พระพุทธเจ้าเป็นแต่เพียงผู้ค้นพบความจริง (สัจธรรม) ที่มีอยู่แล้วในโลกนี้เท่านั้น และทรงสั่ง สอนให้พุทธศาสนิกชนใช้ปัญญาหรือเหตุผลของตนพิจารณาสิ่งที่พระองค์ทรงนำมาสอนและ พิสูจน์ได้ในหลักคำสอนของพระองค์ด้วยการกระทำที่ดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นลักษณะการสั่งสอนที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพในการตัดสินใจการกระทำ ความดี ชั่ว ถูก ผิด ด้วยตนเองโดยการใช้ปัญญาหรือเหตุผล และมีใช้กำหนดให้เชื่อฟังคำสั่ง สอนของพระองค์โดยไม่พิจารณา เพราะฉะนั้น กฎแห่งเสรีภาพในความหมายที่สอดคล้องกันใน พุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโตคือ บุคคลมีเสรีภาพในการใช้เหตุผลและปัญญาใน การดำเนินชีวิตและเป็นหลักการตัดสินใจการกระทำที่ดี ชั่ว ถูก ผิด ด้วยตนเองเพื่อความ บริสุทธิ์ของตนเอง เป็นต้น

๓. คุณธรรมของบุคคลและสังคม

คุณธรรมของบุคคลและสังคม ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพล โต ในพระพุทธศาสนาเถรวาทแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมว่า เป็นกฎศีลธรรมในระดับศีลธรรม ทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับศีล ๕ ระดับกุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ตามพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เราแสดงออกมาทั้งที่เป็นพฤติกรรมในทางบวกและทางลบ ย่อมเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ และถือว่าพฤติกรรมที่ตั้งอยู่บนหลัก คุณธรรมจะช่วยให้บุคคลประพฤติดีงามทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ อันเป็นประโยชน์ต่อ ตนเองผู้อื่นและสังคม” คำว่า “คุณธรรม หมายถึง ความดี ความงาม ที่มีในจิตใจบุคคลแต่ละ คน เช่น มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา รู้จักเสียสละ รู้จักให้อภัย มีความกตัญญู กตเวทิตี มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น”

ส่วนเพลโต เชื่อว่า “เรื่องคุณธรรมจะช่วยให้คนฉลาด ทำให้สังคมอยู่รอดได้ คุณธรรมเท่านั้น คือ อำนาจที่จะปกครองสังคมและการเมืองได้ และการแสวงหาความ ยุติธรรมจะต้องได้มาด้วยคุณธรรม สังคมแห่งความมีจิตใจอันขัดเกลา ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และอยู่ร่วมกันโดยสันติ สังคมที่ดีมีใช้สังคมที่ดำรงอยู่ในภาวะธรรมชาติแต่ เป็นสังคมที่มีกฎเกณฑ์และมีกติกากา” เพื่อส่งเสริมคุณธรรม ศีลธรรม ความยุติธรรม ความดี งาม และการประพฤติปฏิบัติตนของคน เพื่อบรรลุถึงคุณค่าเหล่านี้ เพลโตชี้ให้เห็นว่า ความ ยุติธรรมจะสามารถเข้าใจได้ก็เพียงแต่ในสังคมเท่านั้น เป็นความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของความดี (The Form of the Good)หรือความรู้เกี่ยวกับความคิด (Theory of Forms or Ideas) เพลโตถือว่า คนดีต้องมีคุณธรรม และคุณธรรมสำหรับเพลโตนั้น คือ “เหตุผลและปัญญา” เพลโตยังเห็นว่า คุณธรรมทั้งหลายจะต้องมีปัญญาหรือเหตุผลเป็นรากฐานเสมอ ไม่เช่นนั้น

มนุษย์จะใช้คุณธรรมไปในทางที่ผิด ส่วนคุณธรรมที่แท้จริงซึ่งเพลโตถือว่า เป็นความดีสูงสุด จะต้องเป็นคุณธรรมทางปัญญา หมายถึงการกระทำที่ถูกต้อง เกิดจากความเข้าใจคุณค่าที่แท้จริงด้วยปัญญา

เกณฑ์ตัดสินความดีทั้งสองแนวคิด มีแรงจูงใจกระตุ้นให้กระทำฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เพลโตให้ความเห็นเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นคนดีว่า การเป็นคนดีต้องมีเหตุผลที่ผ่านกระบวนการทางความรู้ (ปัญญา) สูงสุด ซึ่งคนที่จะเป็นคนดีที่จะต้องกระทำ ก็คือเป็นคนดีต้องรู้จักความดีและความดีนั้นเป็นความดีสูงสุด เพราะจุดหมายของชีวิต ก็คือการเป็นคนดีและความรู้ต้องเป็นความรู้ที่แท้จริงเท่านั้น ส่วนพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความเชื่อว่าฝ่ายดี คือกุศลมูล ๓ เทียบได้กับการใช้ปัญญา ฝ่ายชั่ว คืออกุศลมูล ๓ เทียบได้กับแรงโน้มถ่วงทางอารมณ์ เพราะฉะนั้น แนวคิดทั้งสองเชื่อว่า แรงจูงใจเป็นสาเหตุให้คนทำความดีและความชั่ว หากเกิดจากแรงจูงใจที่ดี ก็จะมีแนวโน้มของการกระทำออกมาดี แต่ถ้าเกิดจากแรงจูงใจชั่ว แนวโน้มของการกระทำจะออกมาชั่ว แต่ถ้าทุกคนหลุดจากแรงจูงใจที่ชั่วแล้วเขาจะเห็นความจริงเหมือนกันหมด หมายถึง เห็นถูกเป็นถูก (ความดี) เห็นผิดเป็นผิด (ความชั่ว) นั่นเอง

ดังนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโต จึงเป็นการแสวงหาความยุติธรรมในคุณธรรมของเกณฑ์ตัดสินความดี และความเสมอภาคและสิทธิอันก็คือ การไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นเรื่องของมนุษย์โดยเฉพาะที่ไม่เกี่ยวกับธรรมชาติโดยตรง คือกฎ กติกาที่มนุษย์กำหนดเป็นข้อตกลงทางสังคมนั่นเอง

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จากการศึกษาเปรียบเทียบเปรียบเทียบจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดของเพลโตมีส่วนความแตกต่างในเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีในเรื่องของเจตนาการใช้เกณฑ์ตัดสินความดีในแนวคิดทั้ง ๒ และเห็นได้กับการใช้หลักเหตุผลและปัญญาของมนุษย์ที่มนุษย์รู้จักใช้ปัญญามาช่วยในการตัดสินใจในการกระทำของมนุษย์ เพื่อพิจารณาไตร่ตรองต่อการกระทำของตนเองว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด และตนเองควรตัดสินใจอย่างไรจึงจะเหมาะสม นอกจากนี้ความเป็นสากลของกฎศีลธรรมในจริยศาสตร์แนวคิดของเพลโตมีส่วนคล้ายคลึงกับพุทธจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในเรื่องของกรรมนิยามที่กำหนดการกระทำของมนุษย์ กล่าวคือเพลโตเห็นว่า หลักศีลธรรมจะต้องมีลักษณะเป็นสากล ไม่มีการยกเว้นเป็นพิเศษแก่ผู้ใด ส่วนพระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่า หลักกรรมนิยามที่ใช้กำหนดการกระทำของมนุษย์ เมื่อดำเนินตามกระบวนการของกรรมแล้ว จะครอบคลุมเรื่องของมนุษย์เหมือนกันทุกคน ซึ่งมีความคิดเรื่องกรรมและความเชื่อเรื่องความสุขของมนุษย์ในภพนี้และภพหน้า จึงทำให้มีผลต่อเรื่องเกณฑ์ตัดสินการกระทำที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากพระพุทธศาสนาเถรวาทยังคำนึงถึงความสุขของมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะที่ว่า การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรม ต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเราและเกิดแก่ผู้อื่นไม่ใช่การกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่าย

ใตฝ่ายหนึ่งเลย ซึ่งปรากฏในเกณฑ์ตัดสินความดี ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการตัดสินในเรื่องใด ๆ ก็ตามหากมีปัญหาทางธรรมควบคู่กับปัญหาทางโลกย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นเป็นอย่างยิ่ง

๖. อภิปรายผล

เกณฑ์ตัดสินความดีของมนุษย์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนในเชิงคุณธรรม จริยธรรม และกฎหมายของรัฐการที่บางครั้งเกณฑ์การตัดสินความดีทางโลกและทางธรรม ขาดความตรงและไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากผู้ใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของมนุษย์นั้นมีหลายประเภท การบ่มเพาะความดี และปัญหาให้ถึงพร้อมต่อการประเมินตัดสินตนเองและบุคคลอื่น บางครั้งยังเป็นไปตาม อคติ ๔ และโลกธรรม ๘ เพราะฉะนั้น มนุษย์ในสังคมยังมีกิเลส มีความรู้สึก มีความต้องการ มีความหลากหลายแตกต่างกันตามขั้นตามภูมิ เช่น ประเทศ ประเพณี วัฒนธรรม การปกครองในสังคม นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาอย่างยิ่งว่า เกณฑ์ตัดสินความดีที่ประกอบด้วยเจตนาที่มีเหตุผลในการตัดสินการกระทำว่า การกระทำนั้นดีหรือชั่ว โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาจากเจตนาที่เป็นกุศลและอกุศล ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมในการตัดสินทางคุณธรรมและจริยธรรมว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควรนั้น มีแนวทางการปฏิบัติในเชิงรูปธรรมได้อย่างไร

จากการศึกษาแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับโลกและชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทและแนวคิดของเพลโต ทำให้รู้ถึงโลกในมุมมองที่แตกต่างกัน อันอาจจะสร้างทั้งความสุขและความทุกข์ ซึ่งทำให้ได้แนวทางในการปฏิบัติต่อความสุขและความทุกข์ในโลก เป็นลักษณะการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ๓ ประการ คือ (๑) การไม่เอาทุกข์มาทับถมตน (๒) การไม่ละทิ้งความสุขที่ชอบธรรม และ (๓) การไม่หมกมุ่น สยบติดอยู่กับกามสุขนั้น ลักษณะการดำเนินชีวิตดังกล่าว หมายความว่า เมื่อดำรงชีวิตอยู่ในโลก ยังไม่มีทุกข์ภัยที่รุนแรงเกิดขึ้นแก่ตนเองหรือสังคมที่ดี ก็ไม่ควรไปเดือดร้อนแสวงหาความสุขมาให้ตัว เพราะถึงอย่างไรทุกข์ใหญ่ คือชราทุกข์ มรณทุกข์ เป็นต้น มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายก็ต้องประสบกันอย่างแน่นอนอยู่แล้ว จึงกล่าวว่า ไม่เอาทุกข์มาทับถมตน ส่วนความสุขอันเกิดมาจากการแสวงหาโดยสัมมาปฏิบัติ ไม่ผิดทำนองคลองธรรมก็ยอมรับสุขนั้นตามสมควรแก่ฐานะ สถานภาพของตน ไม่ปฏิเสธสุขที่ชอบธรรมนั้นๆ และในขณะเดียวกัน ก็ไม่ประมาท หลงมัวเมาเพลิดเพลินในความสุขที่ได้รับมานั้น คือไม่ติดหรือยึดมั่นในความสุขในโลกเหล่านั้น จึงได้ชื่อว่า ไม่หมกมุ่น สยบติดอยู่กับความสุขนั้น ผู้รู้จักคุณค่าของชีวิตในโลก จะใช้ชีวิตอันประกอบด้วยรูป นาม ชันท์ พัฒนาตนเองทั้งทางกาย ศีลธรรมจรยา อบรมจิตตกัมมัฏฐาน และเจริญปัญญาให้รู้ยั้งเห็นจริงในพระสัทธรรม แสวงหาทางออกจากสังสารวัฏ เพื่อบรรลุมตธรรมที่ไม่เกี่ยวกับโลกียสุขอีก จึงจะนับได้ว่ารู้จักการมองโลกตามหลักพุทธปรัชญาตามความเป็นจริง

ทั้งด้านคุณ ด้านโทษ และด้านทางออกจากโลก แล้วปฏิบัติศาสนาได้ถูกต้อง แล้วเข้าถึง
ปฏิเวธธรรมได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ :

ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ (ปรัชญากรีก) (Ancient Western Philosophy)**. กรุงเทพมหานคร : มหาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป..

ชัยวัฒน์ อัตพัฒนา. **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหา
ลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

เคเอ็น ชยติลเลเก. **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

บุญมี แทนแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์
ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่
๒๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

พิน ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ,
๒๕๔๔.

สมภาร พรหมทา. **พุทธปรัชญา : มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร :
ศยาม, ๒๕๔๘.

๒) วารสาร :

ชั้นทอง วิชาเดช. “เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโตกับพุทธศาสนา”.

วารสารวิชาการ มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๔. ฉบับที่ ๒๑
(พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๙).

๓) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

เดือนฉาย อรุณกิจ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หัตถ์สนธิเรื่องโลกในพุทธปรัชญา”. **วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

- ปรีชา ช่างขวัญยืน. “การศึกษาจริยศาสตร์สังคมในพุทธศาสนาในเชิงวิจารณ์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๑๙.
- พรทิพา บรรทมสินธุ์. “การวิเคราะห์ความคิดเรื่องความยุติธรรมในอุดมรัฐของเพลโต”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.
- พระสมปอง มนต์ชาติ (วงศ์สอาด), “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระสรสิช รักพรหม. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวความคิดทางการเมืองกับพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.
- พระसानนท์ จรณธมโม (เตียนนวน). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

๒. ภาษาอังกฤษ :

1) Book :

- Plato. **The Republic of Plato**. Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. New York : Basic Book. Inc ; 1968.
- Plato. **Republic**. Translated by Desmond Lee, Penguin Books, 1975.